

POSTANOWIENIE

Dnia 9 listopada 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Barbara Myszka (przewodniczący)

SSN Lech Walentynowicz

SSA Michał Kłós (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Miejskiej Komisji ds. Rozwiązywania Problemów
Alkoholowych w O.

przy uczestnictwie R. C.

o zastosowanie obowiązku leczenia odwykowego,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 9 listopada 2007 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania od postanowienia Sądu Okręgowego
w W.

z dnia 19 stycznia 2007 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 19 stycznia 2007 r., Sąd Okręgowy w W. oddalił apelację uczestnika R. C. od postanowienia Sądu Rejonowego w O., mocą którego Sąd ten zobowiązał uczestnika do podjęcia leczenia odwykowego w zakładzie niestacjonarnym i nad sposobem jego leczenia ustanowił nadzór kuratora, zobowiązując go do składania okresowych sprawozdań.

Powyższe postanowienie zapadło w oparciu o następujące ustalenia faktyczne, które Sąd Okręgowy przyjął za własne.

Uczestnik postępowania do dnia 26 lipca 2006 r. pozostawał w związku małżeńskim z B. C. Z tego związku urodziło się pięcioro dzieci. Już w 1997 r. B. C. dwukrotnie uciekała z dziećmi z domu i przebywała w domu samotnej matki. W 2004 r. uczestnik, będąc po spożyciu alkoholu, dopuścił się rękoczynów wobec żony w obecności dzieci. W lipcu 2004 r. B. C. zamieszkała wraz z dziećmi oddzielnie.

Uczestnik od wielu lat spożywa alkohol, bywa wulgarny i zaczepny. Pod wpływem alkoholu wyzywał żonę i dzieci. Systematycznie natomiast łoży na utrzymanie rodziny. Prawomocnym wyrokiem z dnia 4 lipca 2006 r., Sąd Okręgowy rozwiązał małżeństwo uczestnika z B. C. bez orzekania o winie. Wykonywanie władzy rodzicielskiej nad małoletnimi córkami powierzył B. C., nad synem zaś - uczestnikowi.

W styczniu 2006 r. przeciwko uczestnikowi został skierowany akt oskarżenia o to, że w okresie od 1998 r. do grudnia 2005 r. znęcał się fizycznie i psychicznie nad swoją żoną w ten sposób, że znajdując się w stanie nietrzeźwym wywoływał awantury, w trakcie których wyzywał żonę słowami powszechnie uznanymi za obraźliwe, bił pięściami po głowie i twarzy, szarpał, popychał, groził pozbawieniem życia, tj. o czyn z art. 207 § 1 k.k. Postępowanie w tej sprawie toczy się.

Uczestnik jest osobą uzależnioną od alkoholu i wymaga leczenia w warunkach stacjonarnego oddziału leczenia odwykowego. Nie rozpoznaje on u siebie uzależnienia i destrukcji spowodowanej piciem, zaprzecza faktom,

usprawiedliwia swoje działania obarczając innych odpowiedzialnością za swoje zachowania.

W oparciu o powyższe ustalenia faktyczne Sąd Okręgowy doszedł do wniosku, że znajduje w sprawie zastosowanie przepis art. 26 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1231 ze zm.). W uzasadnieniu tego poglądu Sąd ten podniósł, że - na skutek wieloletniego nadużywania alkoholu przez uczestnika postępowania - doszło do rozkładu życia rodzinnego i ostatecznie do rozwiązania małżeństwa z B. C. Obecna sytuacja rodzinna uczestnika (opieka nad synem) oraz prowadzenie działalności gospodarczej sprawiają, że zastosowany rodzaj leczenia w niestacjonarnym zakładzie leczenia odwykowego jest zasadny.

Powyższe postanowienie zostało zaskarżone skargą kasacyjną przez uczestnika w całości. Skarżący zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego - art. 24 w zw. z art. 26 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi przez ich błędną wykładnię i przyjęcie, że przesłanka powodowania „rozkładu życia rodzinnego” może być również rozumiana jako uprzednie w stosunku do daty orzekania postępowanie osoby uzależnionej i może w konsekwencji stanowić przyczynę zobowiązania go do poddania się leczeniu, podczas gdy prawidłowa wykładnia powołanych przepisów prowadzić powinna do wniosku, iż dla orzeczenia obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu niezbędne jest ustalenie, że w dacie wyrokowania osoba ta swoim postępowaniem „powoduje rozkład życia rodzinnego”. Ponadto skarżący zarzucił naruszenie przepisu art. 24 w zw. z art. 26 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi przez ich błędne zastosowanie i przyjęcie, że zdarzenia poprzedzające rozwód uczestnika postępowania i B. C. mogą stanowić podstawę dla orzeczenia obowiązku poddania się leczeniu w sytuacji gdy obowiązek taki może być nałożony jedynie przy dalszym istnieniu więzi rodzinnych. Uczestnik wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia i oddalenie wniosku, ewentualnie o uchylenie postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Przepis art. 26 w zw. z art. 24 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2007 r., Nr 70, poz. 473 ze zm.) dopuszcza możliwość zobowiązania określonej w art. 24 ustawy kategorii osób do podjęcia obowiązkowego leczenia w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie leczenia odwykowego. Osoby, co do których może zostać orzeczony obowiązek leczenia określa przepis art. 24 ustawy. Przepis ten stanowi, że osoby, które w związku z nadużywaniem alkoholu powodują rozkład życia rodzinnego, demoralizację małoletnich, uchylają się od pracy albo systematycznie zakłócają spokój lub porządek publiczny, kieruje się na badanie przez biegłego w celu wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu i wskazania rodzaju zakładu leczniczego. Na gruncie powyższych przepisów dla poddania obowiązkowemu leczeniu konieczne jest spełnienie dwóch przesłanek. Pierwsza z nich, o charakterze medycznym, obejmuje stan nadużywania alkoholu. Druga, określana jako społeczna, zdefiniowana została jako jeden z - wskazanych w art. 24 powołanej ustawy - nagannych sposobów zachowań. Dla wskazanych wyżej przesłanek przyjęto w piśmiennictwie określenie „społeczne” w celu zaznaczenia, że odnoszą się one nie do samego uzależnionego, lecz do mniejszej (rodzina) lub większej (sąsiedzi) społeczności. Dodać należy, że określone hipotezą art. 24 zachowania muszą pozostawać w związku z nadużywaniem alkoholu. Treść normatywna zawarta w powyższych przepisach nie różni się w sposób zasadniczy od tej, jaką zawierał art. 13 poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu (Dz.U. Nr 69, poz. 434 ze zm.), z tym że poszerzono katalog przesłanek społecznych o uchylanie się od pracy.

Na gruncie ustawy z 1982 r., podobnie jak poprzednio obowiązującej ustawy z 1959 r., w piśmiennictwie przyjmuje się powszechnie, że zasadą winna być dobrowolność leczenia. Ustawa z 1982 r. formułuje tę zasadę wprost w art. 21 ust. 2 stanowiąc, że poddanie się leczeniu odwykowemu jest dobrowolne. Wyjątki od tej zasady określa ustawa. Odwołując się do racji medycznych podnoszono, że tylko leczenie będące przejawem swobodnie podjętej decyzji może przynieść realne efekty. Leczenie „przymusowe” odwołując się do terminologii ustawodawcy z 1959 r., i „obowiązkowe”, który to termin przyjęto w ustawie z 1982 r., uznawano zatem jako wyjątek. Na tym tle szczególnego znaczenia nabiera wykładnia tzw.

przesłanek społecznych. Z uwagi na wyjątkowy charakter normy zawartej w art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 ustawy w starszym piśmiennictwie powszechnie postulowano restryktywną wykładnię tychże przesłanek. W nowszej literaturze postuluje się wręcz odchodzenie *de lege ferenda* od tej grupy przesłanek. Akcentuje się bowiem, że osoba dotknięta alkoholizmem sama powinna decydować o tym, czy chce się leczyć. Osoby uzależnione, jeśli na tym tle popełniają przestępstwa, winny być karane na tych samych zasadach, co inni ludzie.

Restryktywna wykładnia przepisów ustaw antyalkoholowych prezentowana była również w orzecznictwie Sądu Najwyższego; w postanowieniu z dnia 4 października 1972 r., III CRN 222/72 (OSPika z 1973 r., z. 11, poz. 220) oraz w uchwale pełnego składu izby cywilnej z dnia 26 marca 1986 r., III CZP 72/85, (OSPika z 1986 r., z. 9 - 10, poz. 180).

Dla wykładni powołanego wyżej przepisu nie może być również obojętne, że orzeczenie o poddaniu leczeniu odwykowemu stanowi przejaw ograniczenia wolności. Dotyczy zatem jednego z podstawowych praw obywatelskich. O ile orzekany w ramach warunkowego zawieszenia wykonania kary (art. 72 § 1 pkt 6 k.k.), wykonania kary pozbawienia wolności (art. 96 § 1 k.k.) lub warunkowego przedterminowego zwolnienia (art. 159 k.k.w. w zw. z art. 72 § 1 pkt 6 k.k.) obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu wolno usprawiedliwić ochroną społeczeństwa przed osobą, która pozostaje w sytuacji zdrowotnej stwarzającej szczególne zagrożenie popełnianiem kolejnych przestępstw, o tyle zastosowania środka wynikającego z art. 26 ustawy z 1982 r. takimi względami usprawiedliwić się już nie da. Osoba uzależniona ma prawo do wolności osobistej i ochrony godności, chronione przez art. 30 i 31 Konstytucji RP oraz art. 10 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Jak przyjął Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 4 lipca 2006 r., K 43/05, (OTK - A 2006/7/78), interwencja władzy publicznej w sposób życia osoby uzależnionej na podstawie przepisów ustawy antyalkoholowej jest podyktowana tylko ochroną bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz praw i wolności innych osób. Na szczególne znaczenie orzeczenia o obowiązku podjęcia leczenia z punktu widzenia praw obywatelskich zwracał również uwagę Sąd Najwyższy w wyżej powołanej uchwale z dnia 26 marca 1986 r., III CZP 72/85.

Nie rodził natomiast żadnych wątpliwości cel, dla którego omawiany środek został wprowadzony. Jest nim ochrona zdrowia samej osoby, dotkniętej chorobą alkoholową oraz ochrona praw i wolności innych osób i porządku publicznego.

Podsumowując powyższe rozważania należy stwierdzić, że wnioski sformułowane na tle wykładni systemowej i celowościowej art. 26 w zw. z art. 24 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi prowadzą do konieczności restryktywnej wykładni tzw. przesłanek społecznych uzasadniających orzeczenie o obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu.

Jak przyjął Sąd Okręgowy, w odniesieniu do uczestnika postępowania zastosowanie znajduje przesłanka w postaci powodowania rozkładu życia rodzinnego. Przesłanka ta zbliżona jest do rozkładu pożycia małżeńskiego jako przesłanki rozwodu z art. 56 k.r. i o. Różnice wynikają z oczywistego faktu, że na gruncie ustawy antyalkoholowej osobami, którym ustawa udziela ochrony są wszyscy członkowie rodziny, ponadto sama rodzina traktowana jest szerzej, niż na gruncie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Nie mniej jednak, jak przyjmuje się w piśmiennictwie, dla wykładni tej przesłanki wolno kierować się dorobkiem orzecznictwa na gruncie art. 56 k.r. i o. Przez rozkład życia rodzinnego należy zatem rozumieć sytuację, w której więzi łączące normalnie funkcjonującą rodzinę ulegają rozluźnieniu w stopniu utrudniającym jej spełnianie podstawowych funkcji. Jak jednak wynika z wyżej akcentowanej wcześniej konieczności restryktywnej wykładni przesłanek art. 24 ustawy antyalkoholowej, a także celu środka orzeczonego przez sąd jakim w odniesieniu do tej przesłanki jest ochrona rodziny, dla zastosowania tego środka brak podstaw, gdy rozkład życia rodzinnego w rozumieniu wyżej przyjętym już nastąpił.

Powyższe wywody prowadzą do wniosku, że wynikająca z art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi przesłanka zobowiązania do podjęcia obowiązkowego leczenia w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie leczenia odwykowego, polegająca na powodowaniu rozkładu życia rodzinnego w związku z nadużywaniem alkoholu, musi występować w dacie orzekania.

Uzasadniając przyjęcie za podstawę orzeczenia art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 ustawy Sąd Okręgowy powołał się jedynie na to, że - w następstwie określonego sposobu życia - doszło do rozkładu pożycia małżeńskiego i rozwodu. Zarazem Sąd ten nie powołał się na żadne inne przesłanki, wynikające z powołanego wyżej przepisu. Rozwód uczestnika miał miejsce w dniu 4 lipca 2006 r., a zatem pół roku przed wydaniem zaskarżonego postanowienia. Co więcej, z przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia ustaleń wynika, że mocą wyroku orzekającego rozwód powierzono uczestnikowi pieczę nad synem stron.

Z powyższych względów należało uznać, że zaskarżone postanowienie narusza art. 26 ust. 1 w zw. z art. 24 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Mając powyższe względy na uwadze, jak również treść przepisu art. 393¹⁵, 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., należało orzec jak w sentencji.